

ISTORIA NUMISMATICII ÎN SLOVACIA

Zbysek Sustek

Abstract

At any attempt at description of history of numismatics in Slovakia we must to take in account that Slovakia did not represent, until 1918, in the frame of the former Kingdom of Hungary any political or administrative unite. At that time the Slovaks represented just one of more suppressed nationalities, whose members only rarely did achieve a higher social or economic status. Although the territory of the present day Slovakia represented, out of Budapest, industrially and economically the most developed parts of the kingdom, the economical and cultural life in all (relatively small) towns was dominated by Germans and/or Hungarians, whereas major part of Slovak population lived in villages, in considerably simple and modest conditions. Suppression of the Slovaks culminated after adopting the Nationalities Act of 6 December 1868, which did not respect other than Hungarian nationalities as political entities and even did not recognize their ethnic independence. At that time the Hungarians spoke about the Slovaks just as about "several herdsmen in the mountains" or, like the minister president Kálmán Tisza, they even did deny their existence in interviews with the foreigners. In this period the Slovak language was not taught even in the elementary schools.

Position of the Slovaks had changed only in late 1918, after proclamation of the Czechoslovak Republic, which saved the Slovaks before the absolute assimilation and opened them the door to a free development.

Due to the above facts, until 1918 we can speak about numismatics in the present day Slovak territory, even about its positive impact on the present day Slovak numismatics, but not always we can consider it as a cultural and scientific manifestation of the Slovaks.

Period before 1918

The first notes about persons interesting in numismatics and living or originating from Slovakia come from 16th century. But any collection or its catalogue has not preserved. The first known numismatic collections were founded in 18th century at the University of Trnava, Evangelic Lyceum and Catholic Gymnasium of Bratislava. The collection of the Evangelic Lyceum originated under influence of Matej Bel (1684-1749), a widely known encyclopedic and conscientious Slovak. In his work *Notitia Hungariae Novae Historico-Geografica*, he even describes discovery of a large hoard of coins near to Bratislava in 1729. A part of this hoard got in his private collection and in collection of Georg Ferdinand Gleigross. The collecting activity of the Lyceum continued. By end of the 19th century, its collection contained already over 17,000 coins or medals. The major part of the collection comes from donation of Fridrich Daniel Schimko (1796-1867), a professor of protestant theology in Vienna. This collection has completely preserved until today.

The numismatic collection of the University of Trnava was founded probably in the first half of 17th century by prof. Leopold Fischer. It contained 523 coins or medals. In 1777 it was transferred to Buda. In the course of time it belonged to different Hungarian institutions and in 1923 contained over 10,000 items.

In 1776 protection of numismatic material in the monarchy obtained a legal basis according to which all coins discovered in the monarchy had to be given to the Imperial Coin Cabinet. This order was repeated still in 1782 and 1812. In 1802, the Hungarian National Museum had been founded in Pest. Gradually it concentrated a great part of numismatic material originating from Slovakia.

In 19th century, several institutions or societies, like the Learned Society of the Kishont Region (*Erudita Societas Kishontensis*) founded in Nižný Skalník in 1808 by M. Holko (1757-1823) and J. Fejes (1764-1823), created their numismatic collections.

A numismatic collection also arose at the Royal Catholic Gymnasium in Bratislava (after 1918 the Czechoslovak State Gymnasium in the Dunajská ulica street). It disappeared by end of the World War II. In 19th century, numismatic collections were also kept in some monasteries in Slovakia, where they served for teaching. In the second half of 19th century a great collection was founded by Josef Adolf Herfurt (1820-1895), a professor of gymnasium and Lower Academy in

Prešov. In 1950 it got to Museum of Prešov, but in 1991 it was given back to evangelic eparchy in Prešov.

In 1840's, as a manifestation of Slovak emancipation movements, there appeared an effort to found independent Slovak institutions. First of them was the Tatrín society in Liptovský Svätý Mikuláš (1844-1848) which is presupposed to create also a numismatic collection.

The most significant institution of that time was the Slovak Foundation (*Matica slovenská*) founded in 1863. It built up a museum opened to public in 1870. It was also donated by more private coin collections (Montan Divald, Leopold Bruck and his son Vendelin Bruck, Josef Hergott). Its custodian was František Viňazoslav Sasínek (1830-1914), a priest and historiograph. In 1875 the Hungarian authorities prohibited the Slovak Foundation and confiscated its collections. A part of its numismatic collection got to the County Museum in Nitra, other to FEMKE, a Hungarian magyarizing body.

In 1893, the Slovak Museum Society was founded in Turčianský Svätý Martin in order to build up the Slovak National Museum having been opened in 1908. Custodian of its numismatic collection became Dr. Ján Petrikovich (1846-1914), a physician by education. Within a short time he succeeded to create a collection of 10,737 items. In 1961, this collection was included into the newly found Slovak National Museum having unified more formerly separate museums. Ján Petrikovich had written many numismatic papers and can be considered as founder of the Slovak numismatics.

In the second half of 19th century, several municipal museums were also founded in Slovakia (Banská Bystrica 1889, Bratislava 1868, Kežmarok 1873, Kremnica 1890, Komárno 1886, Košice 1872, Nitra 1878, Poprad 1883, Rimavská Sobota 1882, Trenčín 1877). Before 1918 they had not, however, the Slovak national character, though the Slovaks worked in some of them, e. g. Pavol Križko (1841-1902) in Kremnica.

In 19th century some private collections also appeared. The most significant of them was the collection of the ministerial councilor Ján Nepomuk Belházy (1823-1901) containing rare coins from the mint of Kremnica. He donated his collection to the mint, which continued to enrich it. In November-December 1918 the Hungarian authorities evacuated it to Budapest. Its destiny is unknown. Among other private collections of the period those of the Slovak poet Samo Chalupka (1812-1883, donated to National Museum of Prague) and the Jew activist Leo Holländer (1806-1887, donated to British Museum) are to be mentioned.

The Mint of Kremnica played a special role in the development of numismatic before 1918. It preserves, in its archive, dies and specimens of coins and medals and highly valuable documents. The archive of the former mint of Alba Iulia is also preserved there.

In 1901, the Hungarian Numismatic Society was founded in Budapest. In 1910, 29 of its 329 members lived in Slovakia, among them also J. Petrikovich. The Slovak Museum Society also was its member, as a juridical person.

Period after 1918

Years 1918-1945

Immediately after proclamation of Czechoslovak Republic, the Czechoslovak Numismatic Society was founded on 7 March 1919. Some private persons from Slovakia (mainly the Czech functionaries having come to Slovakia) also became its members. Among them prof. Richard Horna (1892-1953) stimulated creation of a special numismatic section within the Museum of History, Geography and Ethnography founded in Bratislava in 1924. Out of prof. Horna, archaeologists Dr. Jan Eisner (1885-1967) and prof. Vojtech Ondrouch (1891 - 1863) and the physician Dr. Rudolf Machek (1863-1935) worked in this section. This section continues in different organizational forms until today within the Slovak National Museum. The exceptional personalities of this section were Dr. Ludmila Kraskovská (1904-1999), working there for 44 years and after pensioning in 1975 continuing scientific work until her decease, and prof. V. Ondrouch.

Activity of the Czechoslovak Numismatic Society in Slovakia in 1918-1939 was impeded by a low number members and their mutual isolation, as well as by the bad economic and political situation of 1930's.

During the war the numismatic stagnated in Slovakia. However, some hoards got in the museum at that time. The most significant was the hoard of 217 Celtic Biatec-type coins discovered in 1943 in Bratislava. In 1940 the Museum of History, Geography and Ethnography and the

Agricultural Museum, sharing a common building, were unified into the Slovak Museum, within which "numismatic group" worked in the frame Department of History and Archeology. Its custody continued to be Dr. Kraskovská. The most serious task of that period was protection of the collections. The collection of the Slovak Museum was evacuated to Banská Bystrica and Bojnice, whereas that of the Municipal Museum survived the war in the museum cellar. In 1944, the Germans intended to evacuate it to Dresden....

Years 1945-2006

In 1946 the special Department of Numismatics was established in the Slovak museum. Due to gathering of several private collections, its collection reached 35,000 items in 1950 while 50,000 items in 1968. In 1961 the Slovak Museum in Bratislava was unified administratively with the Slovak National Museum in Martin founded in 1908 (see above) under the name Slovak National Museum. In consequence of it, the collections from Martin were transferred to Bratislava in 1979. In this way the largest numismatic collection in Slovakia originated. It includes over 110,000 items. In 1968 its custody become Dr. Jozef Hlinka (1925-1992), followed by Dr. Elena Minarovičová (*1936), a specialist in Roman coins, after her pensioning shortly by mgr. Zuzana Kamencová (*1968), mgr. Branislav Pánis (*1974) and, at present, by mgr. Marek Budaj (*1975), a young promising specialist in medieval coins.

In 1969 the department moved to the Castle of Bratislava reconstructed in 1968. The first permanent numismatic exposition in Slovakia was opened there in 1970. In 1997-1998 the department lost its autonomy and recently it was transformed in the Numismatic Cabinet within the Historical Museum of the Slovak National Museum.

After the war, the Czechoslovak Numismatic Society resumed its activity in Slovakia as late as in 1954. The stimulus for it was the temporary exposition "The Mint of Kremnica, its life in the past and present, stroking of coins in Slovakia", prepared from the initiative of Ing. Ján Horák (1894-1973), the mint's director. The Slovak section of the Society was managed by Ing. Štefan Janšák (1886-1972), a constructor by erudition, but after 1948 the external professor of archaeology at the Comenius University of Bratislava. At beginning its activity was limited to Bratislava only, but in 1965 it started to build up its branches also in other parts of Slovakia. In 1970, in consequence of federalization of Czechoslovakia, the section was transformed into an independent Slovak Numismatic Society. Its president became Dr. J. Hlinka followed since 1992 up today by Ing. Marian Ondrejmiška. The society activities culminated during 1980's, when number of its members reached ca. 2,500. Now it has 11 branches and from 2005 a group in Bitterfeld in East Germany. Since 1989 number of members continuously declines (in 2006 to about 900) due to social and economic changes and highly advanced age of most members. Therefore its future is endangered. The most significant achievement of the society is issuing of own journals, between 1970-1986 under the title „Spravodaj Slovenskej numizmatickej spoločnosti" while since 1987 under the title Numizmatika, and organizing of international numismatic symposia. The society has formal agreements about collaboration with numismatic societies in Poland, Croatia, Romania and Germany and informal contacts with the numismatic societies in Serbia, Belarus, Ukraine, Moravia, Bohemia, Lithuania and Latvia.

In early 1950's, the intensive development of professional numismatics started, being now concentrated mainly in three institutions Slovak National Museum, National Bank of Slovakia – Museum of Coins and Medals in Kremnica and Institute of Archaeology of Slovak Academy of Sciences in Nitra. Beside it, the numismatic collections (100–25,000 items) are kept in 44 regional or local museums. The most significant of them are the Municipal Museum in Bratislava and East Slovakian Museum in Košice. Most of custodies of these collections, however, are not specialized numismatists.

Development of the professional numismatics in Slovakia was closely bound with Moravian (prof. Sejbál, Dr. Šmerda, dr. Pošvář, Dr. Kučerovská etc.) or Czech numismatists (prof. Nohejlová-Prátová, Dr. Šimek, Dr. Hásková, Dr. Nemeškal, Dr. Radoměřský, Dr. Skalický etc.).

The professional numismatists and some private researchers are associated, since 1959, in the Numismatic commission working, since 1995, under the name National Numismatic Committee (16 members) at Slovak Academy of Sciences. It maintains contact with international numismatic committee and, since 1970, biannually edits the journal Slovenská numizmatika (17 volumes) and catalogue of coin discoveries in Slovakia (4 volumes).

The social and economic changes after 1989 influenced the numismatics in Slovakia extremely negatively. There is no sufficient money for issuing of publications or acquisitions of new material for museum collections. The only exception was temporarily the Museum of Coins and Medals in Kremnica attached to the National Bank, and in last time also the Municipal Museum in Bratislava. The permanent numismatic exposition in Bratislava was liquidated in 1993 due to (non realized) plans to transform the Castle of Bratislava into residence of the president of the Slovak Republic. Thus the only general public numismatic exposition is only that of the Museum of Coins and Medals in Kremnica re-opened in 2003.

The highly serious problem is also the advanced age of most professional numismatists. The specialists who deceased in the last 15-20 years have not been adequately replaced. Thus the period 1965-1990 can be considered as culmination of professional numismatic activities in Slovakia.

În orice încercare de a descrie istoria numismaticii slovace, trebuie să avem în vedere faptul că Slovacia de azi, până în anul 1918 nu a fost reprezentată în fostul Regat Ungar, sub nici o formă de entitate politică sau administrativă. Populația slovacă reprezenta numai una din multele naționalități asuprite. Reprezentantii ei numai rareori au atins o poziție socială sau economică mai ridicată. Dimpotrivă, datorită faptului că teritoriul Slovaciei reprezentase, alături de Budapesta, partea cea mai dezvoltată din punct de vedere economic și industrial, viața economică și culturală a tuturor orașelor, în majoritate de mici dimensiuni, a fost dominată de către nemți și maghiari. Marea parte a populației slovace trăia în sate, în condiții modeste. Asuprirea slovacilor s-a agravat după 6 Decembrie 1868, adică din momentul adoptării de către Dieta maghiară a legii cu privire la naționalități. Această lege nu recunoștea naționalitățile din cadrul regatului ca entități politice și, nu recunoștea nici chiar independența lor etnică¹. La acea dată, reprezentanții maghiari vorbeau despre slovaci ca despre „câțiva ciobani de la munte” sau, de pildă, cum a procedat primul ministru Kálmán Tisza, chiar tănuiau existența lor, în cadrul unor convorbiri oficiale cu personalități străine proeminente, cum a fost, de exemplu, scriitorul norvegian Bjorsen. În acea epocă, limba slovacă nu se învăța nici măcar în clasele elementare. În acest sens, poziția slovacilor este comparabilă cu aceea a lituanienilor din Imperiul Rus. Acolo, folosirea limbii lituaniene era interzisă chiar și pe inscripțiile de pe pereții încăperilor publice².

Poziția slovacilor s-a schimbat radical numai din toamna anului 1918, după proclamarea Republicii Cehoslovace. Evenimentul i-a salvat pe slovaci de asimilarea absolută, mai mult sau mai puțin violentă și, le-a deschis o poartă către dezvoltarea economică și culturală autonomă.

Așadar, până în anul 1918, putem vorbi despre o istorie a numismaticii pe teritoriul prezent al Slovaciei, ba chiar și despre o influență pozitivă pentru numismatica slovacă de azi, dar, nu întotdeauna putem considera fenomenele derulate ca manifestări ale activităților culturale sau științifice ale slovacilor.

Perioada de până la 1918

Primele consemnări despre colecțiile numismatice din Slovacia, sau despre interesul personalităților care lucrau pe teritoriul slovac sau au provenit de acolo, datează din secolul al XVI-lea. Din aceea perioadă sunt cunoscute colecțiile private aparținând, una, umanistului Jan Derneschan (1494 Most, Boemia – 1567 Častá, Slovacia), specialist în minerit, colaborator al întreprinderii de exploatare și comerț cu cupru a familiilor Thurzo-Függer din Banská Bystrica, a doua, lui Jan Sambucus (1531 Trnava, Slovacia – 1584 Viena), profesor la Universitatea din Bologna și, ulterior, istoricul Curții împăratului Ferdinand I. Din păcate nu s-au păstrat nici măcar cataloagele acestor două importante colecții³.

¹ D. Kováč, *Dejiny Slovenska. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1998, p. 401*

² Z. Zinkievičius, *The History of the Lithuanian Language, Vilnius, 1998, p. 334.*

³ Eva Kolníková, *Vývoj organizačnej základne slovenskej numizmatiky*, în *Československá numizmatika, současný stav, úkoly a perspektivy, Materiály z konference Brno-1982, Studia Numismatica et medaillistica, VI, 2-3, 12, Brno, 1986, pp. 179-185.*

Primele colecții numismatice pe teritoriul prezent al Slovaciei au luat ființă în secolul al XVIII-lea⁴, mai ales în mediile studioase: la Universitatea din Trnava, la Liceul evanghelic și la Gimnaziul regal catolic din Bratislava.

Colecția numismatică a Liceului evanghelic din Bratislava a luat ființă sub îndrumarea rectorului său, Matej Bel (1684 Očová – 1749 Viena, fig. 1), enciclopedist cunoscut și bun patriot, care s-a ocupat, printre altele, și cu numismatica. La pagina 83 a primului volum al operei sale - *Notitia Hungariae Novae historico-geografica* - el chiar descrie un mare tezaur monetar descoperit în satul Devínska Nová Ves, (azi parte al Bratislavei), în anul 1729. O parte a acestui tezaur a ajuns în colecția sa personală, o altă parte intrând în posesia colecționarului Georg Ferdinand Gleigross. Activitatea lui Matej Bel a fost continuată de membri fondatori ai *Catedrei limbii și literaturii cehoslovace* din cadrul liceului. Astfel, la sfârșitul secolului al XIX-lea, colecția rotunjită de aceștia cuprindea peste 17.000 de monede și medalii. Mare parte a colecției – 10.833 de exemplare - provine din donația lui Fridrich Daniel Schimko⁵ (1796 Podlužany – 1867 Bratislava), profesor de teologie protestantă la Universitatea din Viena. Colecția s-a păstrat complet până în prezent și este înglobată în tezaurul comunității religioase evanghelice din Bratislava.

Colecția Universității din Trnava a luat ființă, probabil, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, în cadrul activităților științifice deosebit de variate ale acesteia. Universitatea, fondată în anul 1635, era înzestrată, printre altele, cu o grădină botanică, un observator astronomic, o imprimerie și o bogată bibliotecă. Fondatorul colecției numismatice a fost profesorul Leopold Fischer, care a întocmit și catalogul colecției. Potrivit acestuia colecția conținea 523 de monede și medalii⁶. În anul 1777, în cadrul strămutării universității la Buda, a fost mutată și colecția. De-a lungul timpului, colecția s-a aflat în posesia mai multor instituții ungare și, treptat, a fost completată. În anul 1923 a devenit parte integrantă a unei mari colecții, ce conținea peste 10.000 de obiecte⁷.

În anul 1776 protecția materialului numismatic de pe întreg teritoriul monarhiei habsburgice a primit prima bază legală⁸. Conform decretului Oficiului Curții din Viena, toate monedele descoperite pe teritoriul monarhiei trebuiau să fie depuse la Oficiul de Curte, prin intermediul Cabinetului imperial de monede – Kaiserliche Münzkabinet. Acest decret a fost confirmat de rescriptul împăratului Iosif al II-lea, din data de 12 Februarie 1782, precum și de un decret al Oficiului Curții, dat la 5 Martie 1812. În anul 1802 a fost fondat la Pesta Muzeul Național Ungar care, ulterior, a primit o mare cantitate de materialului numismatic, provenit din teritoriul actual al Slovaciei.

În secolul al XIX-lea au fost constituite mai multe colecții, în cadrul unor instituții sau societăți⁹. În anul 1808, la Nížný Skalník, personalități locale, cum au fost M. Holko (1757-1823), preotul evanghelist și, J. Fejes (1764-1823), funcționar la administrația județeană, au fondat ***Erudita Societate de Kishont - Erudita Societas Kishontensis*** - cu scopul cultivării științelor în toate domeniile. Societatea a fondat, între altele, și prima colecție numismatică publică.

O colecție numismatică proprie și-a creat și Gimnaziul Principal Regal Catolic din Bratislava (transformat după 1918 în Gimnaziul Cehoslovac de Stat, pe Dunajská ulica). Colecția s-a păstrat până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Destinul ei ulterior este necunoscut. În acea perioadă colecții numismatice, cu unic scop educativ, mai dețineau și unele mănăstiri, cum au fost, de

⁴ J. Hlinka, *Bratislavské numizmatiké zbierky. Spravodaj Slovenskej numizmatickej spoločnosti*, 10 (2), 1980, pp. 19-24; J. Hlinka, *Stredoveká a novoveká numizmatika na Slovensku*, în *Československá numizmatika, současný stav, úkoly a perspektivy*, Materiály z konference Brno-1982, *Studia Numismatica et medailistika*, VI, 2-3, 12, Brno, 1986 (a), pp. 87-92; J. Hlinka, *Záujmová numizmatiká práca na Slovensku*, în *Československá numizmatika, současný stav, úkoly a perspektivy*, Materiály z konference Brno-1982, *Studia Numismatica et medailistika*, VI, 2-3, 12, Brno, 1986 (b), pp. 187-194; J. Hlinka și Eva (?) Minarovičová, *Stav numizmatikých zbierok v múzeách na Slovensku*, în *Československá numizmatika, současný stav, úkoly a perspektivy*, Materiály z konference Brno-1982, *Studia Numismatica et medailistika*, VI, 2-3, 12, Brno, 1986, pp. 37-43; Eva (?) Minarovičová, *Z histórie numizmatikých zbierok a o zbierke medail bratislavskej pobočky SNS*, în *Spravodaj Slovenskej numizmatickej spoločnosti*, 14 (2), 1984, pp. 37-42.

⁵ În unele surse este grafiat și în slovacă - „Šimko”.

⁶ J. Polakovič, *Numizmatiká zbierka Trnavskej univerzity v 18. storočí*, în *Numizmatika*, 3, 1988, pp. 39-40.

⁷ G. Stöhr, *Budapesti tudományegyetem klassikus archeológia tanszéke éremtáranak története*, în *Az országos magyar régészeti társulat évkönyve*, II, Budapest, 1927, pp. 319-325.

⁸ D. V. Janota, *Mince a medailly ako predmet pamiatkovej starostlivosti*, în *Spravodaj Slovenskej numizmatickej spoločnosti*, 15 (2), 1985, pp. 1-11.

⁹ J. Hlinka, *Bratislavské numizmatiké zbierky...*, loc. cit.; Eva Kolníková, *Vývoj organizačnej základne...*, loc. cit.

pildă, cea iezuită și cea capucină din Bratislava, sau cea franciscană din Malacky. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea o mare colecție de monede și medalii a fost întocmită de Josef Adolf Herfurt (1820 Prešov – 1895 Prešov), profesor la gimnaziul și la Academia Juridică din Prešov. În anul 1950 colecția a fost dată Muzeului din Prešov dar, în anul 1991, pe baza legii de restituție, s-a întors în posesia eparhiei evanghelice din Prešov.

În anul 1840, ca rezultat al mișcării naționale slovacă, a luat naștere un curent favorabil creerii instituțiilor culturale independente slovace. Prima instituție înființată a fost **Societatea Tatrin**, de la Liptovský Svätý Mikuláš (1844-1848). În statutul ei de funcționare a fost prevăzută și crearea unei colecții numismatice.

Instituția cea mai importantă a fost însă **Fundația slovacă - Matica slovenská** - întemeiată în anul 1863. Aceasta, printre altele, a creat, pe baza donațiilor persoanelor particulare, un muzeu, pe care l-a deschis publicului larg în anul 1870 (fig. 2). Cabinetului numismatic al muzeului i-au fost donate de către Montan Divald 3.000 de monede; de la Leopold Bruck și fiul acestuia, Vendelin, a primit o colecție în valoare de 1.000 de forinți – azi aproximativ 7-8 mii de euro; iar de la Josef Hergott, o altă valoroasă colecție de monede. Întreg patrimoniul numismatic al muzeului era administrat de către František Vitázoslav Sasinek (1830 Skalica, Slovacia – 1914 Graz, Austria), preot și istoric de origine slovacă. În anul 1875 administrația maghiară a interzis **Fundația slovacă**, colecțiile muzeului ei fiind confiscate. O parte din patrimoniul numismatic a fost dat Muzeului județean din Nitra, o altă parte intrând în posesia societății cu tendințe de maghiarizare forțată, **FEMKE**.

În anul 1893, datorită activității preotului Andrej Kmeť (fig. 3), la Turčianský Svätý Martin a luat ființă **Societatea Muzeală Slovacă**, cu scopul de a crea Muzeul Național Slovac. Muzeul a fost deschis în anul 1908, chiar la Turčianský Svätý Martin. Colecția numismatică a fost administrată de către Dr. Ján Petrikovich (1846 Radvaň, Slovacia – 1914 Turč. Sv. Martin, Slovacia), medic erudit, o persoană cu cunoștințe enciclopedice, care a reușit să creeze într-un timp relativ scurt, cu ajutorul donațiilor și achizițiilor active, cea mai mare colecție de monede – 10.737 exemplare - din Slovacia de dinainte de Primul Război Mondial. Colecția acesta a intrat în patrimoniul noului Muzeu Național Slovac, format administrativ prin unificarea mai multor muzee separate, în anul 1961. J. Petrikovich a fost autorul multor articole numismatice și descrierilor monedelor descoperite, precum și a catalogului colecției muzeului, publicat treptat în jurnalul Societății muzeale slovace. În munca sa l-a avut drept exemplu pe Martin Győrik, profesor la Liceul evanghelist din Bratislava)¹⁰. Deși dr. J. Petrikovich a început să se ocupe de numismatică la o vârstă înaintată, peste 50 de ani, el a devenit rapid un specialist excelent, având strânse contacte cu savanți din celelalte părți ale monarhiei. Fără îndoială, putem să-l considerăm ctitor al numismaticei științifice slovace. După moartea sa, colecția numismatică a Muzeului Național Slovac a stagnat.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în mai multe orașe slovace au fost întemeiate muzee orășenești¹¹ – la Bratislava în 1868, la Košice – 1872, Kežmarok – 1873, Trenčín 1877, la Nitra în 1878, inițial ca Cerc muzeal al Gimnaziului Piaris, iar din 1896 ca Muzeu județean, la Rimavská Sobota – 1882, la Poprad în 1883, Komárno – 1886, la Banská Bystrica în 1889, iar la Kremnica în 1890. Colecțiile lor, inclusiv cele numismatice, s-au format mai ales prin donații private. Până la Primul Război Mondial, aceste muzee nu au avut un caracter național, slovac, doar la unele din ele lucrând și etnici slovaci – cum a fost, de exemplu Pavol Križko, care a lucrat în 1841 la Banská Bystrica, iar în 1902 la Kremnica¹². Aceste instituții de cultură au fost întemeiate mai ales de către societățile locale voluntare, dominate de către Nemți, Maghiari sau Slovaci maghiarizați. După proclamarea Republicii Cehoslovace, muzeele în cauză și-au continuat activitatea, colecțiile numismatice ale unora dintre ele fiind cele mai însemnate, reprezentative din Slovacia.

În secolul al XIX-lea au luat ființă în Slovacia și o seamă de colecții private. O semnificație deosebită a avut colecția consilierului ministerial Ján Nepomuk Belházy (1823-1901), care conținea

¹⁰ M. Englišová, *Dr. Ján Petrikovich priekopník slovenskej numizmatiky (k 65. výročiu jeho úmrtia)*, în *Spravodaj Slovenskej numizmatickej spoločnosti*, 9, 1979, pp. 8-10; Eva (?) Minarovičová, *Z histórie martinskej numizmatickej...*, loc. cit.

¹¹ J. Hlinka, *Bratislavské numizmatické zbierky...*, loc. cit.; Eva Kolníková, *Vývoj organizačnej základne...*, loc. cit.

¹² M. Novotná, *Úvod*, în *Kremnické múzeum. Zborník k 110. výročiu vzniku múzea v Kremnici, Národná banka Slovenska – Múzeum mincí a medailí Kremnica, Kremnica, 2000*, pp. 7-12.

monede bătute la monetăria din Kremnica. Belházy a dăruit colecția sa monetăriei. Aceasta a completat-o treptat, prin achiziții de monede rare. În perioada Noiembrie–Decembrie 1918, înainte de sosirea trupelor cehoslovace care ocupau treptat teritoriul Cehoslovaciei, administrația maghiară a evacuat această colecție, împreună cu celelalte bunuri ale monetăriei. Această evacuare reprezintă, pe de o parte, o violare a ordinelor guvernului cehoslovac privind proprietățile publice de pe teritoriul încorporat Republicii Cehoslovace, deși, pe de altă parte, realizarea acestor ordine era, în condițiile existente, iluzorie. Destinul colecției Belházy nu ne este cunoscut, cel mai probabil ea aflându-se în patrimoniul Muzeului Național de la Budapesta.

Printre celelalte colecții din epoca respectivă, putem menționa pe aceea a poetului slovac Samo Chalupka (1812-1883), dăruită Muzeului Național din Praga; sau colecția activistului evreu Leo Holländer (1806 Prešov - 1887 Prešov), donată British Museum-ului din Londra¹³.

Un rol deosebit în dezvoltarea numismaticei în perioada de dinainte de anul 1918 a jucat monetăria din Kremnica. În arhiva sa păstrează nu numai ștanțe și specimene ale monedelor și medaliilor bătute la Kremnica, dar și o mare cantitate de documente despre baterea monedelor maghiare și sistemul monetar maghiar. La Kremnica se află și arhiva fostei monetării din Alba Iulia.

În 1901, după organizarea societăților numismatice din Europa occidentală, a fost întemeiată și la Budapesta, cu întârziere, Societatea Numismatică Ungară. Activitatea ei s-a concentrat mai ales la Budapesta, dar, deja în anul 1910, 29 de persoane fizice, din 329 de membri, locuiau pe teritoriul Slovaciei de azi sau erau chiar Slovaci, cum e cazul dr. Ján Petrikovich, de exemplu. Dintre persoanele juridice ale asociației, 17 se aflau pe teritoriul Slovaciei. Este cazul, mai ales, al unor muzee sau biblioteci locale, cum a fost, de pildă, și Societatea Muzeală Slovacă¹⁴.

Perioada de după 1918

Anii 1918-1945

La scurt timp după proclamarea Republicii Cehoslovace, la 7 Martie 1919, a fost întemeiată, la Praga, Societatea Numismatică Cehoslovacă. Organizația a adus laolaltă numismații amatori de cei profesioniști, la epoca respectivă fiind aproape în exclusivitate numai negustori¹⁵. Câteva instituții și persoane private din Slovacia, mai ales pedagogi și funcționari cehi, care au venit după crearea Republicii Cehoslovace în Slovacia, au devenit imediat membri ai acestei asociații. O seamă de membri ai Societății Numismatice din Slovacia, cum a fost de exemplu prof. Richard Horna (1892 Praga – 1953 Lázně Bělohrad, fig. 4)¹⁶, au ajutat la crearea secției de numismatică de la Muzeul Național Slovac de Științe, întemeiat în 1924 la Bratislava. Împreună cu prof. Horna, în secție mai lucrau arheologul Dr. Jan Eisner (1885 Horní Bradlo/Dolní Bradlo, Boemia – 1967 Praga), prof. Vojtech Ondrouch (1891–1863 Bratislava)¹⁷ și medicul Dr. Rudolf Machek (1863 Chrudim, Boemia – după 1935)¹⁸. Activitate acestei secții se desfășoară, sub diferite forme organizatorice, până în prezent, la Muzeul Național Slovac. O personalitate excepțională din cadrul acestei secții a fost Dr. Ludmila Kraskovská (1904 Vilnius – 1999 Bratislava, fig. 5), care a lucrat aici ca arheolog și numismat timp de 44 de ani, din 1931 până în 1975, și care, și după pensionare, și-a continuat munca de cercetare științifică cu o admirabilă intensitate¹⁹.

O altă personalitate de seamă, care s-a ocupat intens de arheologie și numismatică din anul 1930 și până la moartea sa, fiind autorul multor publicații pe aceste teme, a fost prof. Vojtech Ondrouch de la Universitatea din Bratislava²⁰.

¹³ J. Hlinka, *Bratislavské numizmatické zbierky...*, loc. cit.; Eva Kolníková, *Vývoj organizačnej základne...*, loc. cit.

¹⁴ K. Lipový, *Z minulosti organizovanej numizmatiky v niekdajšom Uhorsku*, în *Správy. Informačný bulletin pobočky SNS a Vsl. Múzea v Košiciach*, 59-60, 1988, pp. 24-27.

¹⁵ J. Hlinka, *Záujmová numizmatická práca...*, loc. cit.

¹⁶ I. Okáli, G. Podušelová și M. Vozárová, *Múzejníctvo a zberateľstvo na Slovensku*, în *Biografický slovník. Zväzok, I*, 2004, p. 104.

¹⁷ E. Minarovičová, *Z histórie martinskej numizmaticej...*, loc. cit.; I. Okáli, G. Podušelová și M. Vozárová, *Múzejníctvo a zberateľstvo...*, loc. cit.

¹⁸ J. Hlinka, *K 30 a 50. výročiu organizovanej numizmatiky na Slovensku*, în *Spravodaj Slovenskej numizmaticej spoločnosti*, 14 (2), 1984, pp. 15-21.

¹⁹ E. Minarovičová, *Deväťdesiate narodeniny PhDr. Ľudmily Kraskovskej*, în *CSc. Numizmatika*, 13, 1995, pp. 77-79.

²⁰ Eva Kolníková, *Vývoj organizačnej základne...*, loc. cit.

În perioada 1918-1939, datorită numărului mic de membri²¹ și a lipsei de contact dintre ei, preocupările Societății Numismatice Cehoslovace din Slovacia au fost nesemnificative, activitatea Societății fiind practic terminată spre sfârșitul anilor 1930. În anul 1934 nu mai funcționa decât un Cerc de numismatică, format din cadrul Societății, constituit la Bratislava. O altă cauză a acestei destrămări a fost, fără îndoială, și proasta situație politică și economică din acea perioadă, dar și plecarea unor membri din Slovacia în Bohemia sau Moravia, în anii 1938-1939.

În timpul războiului, numismatica din Slovacia nu a înregistrat aproape nici o dezvoltare. Totuși, în patrimoniul muzeelor au intrat mai multe descoperiri de tezaure monetare. Cel mai important dintre acestea este tezaurul descoperit în anul 1943 la Bratislava, format din 217 monede celtice de tip Biatic, cumpărat de către Muzeul Municipal din Bratislava²². În anul 1940 a avut loc un important eveniment: prin unirea a două muzee - Muzeul Național Slovac de Științe și Muzeul Agriculturii de la Bratislava, care posedau o impozantă clădire comună pe cheiul Dunării (fig. 6) - a luat naștere un complex muzeal sub denumirea nouă de „Muzeul Slovac”. La acest muzeu, în cadrul departamentului istorie-arheologie, a fost creată „grupa numismatică”. Custodele colecției a continuat să fie Dr. Kraskovská. Sarcina cea mai importantă a „grupeii” la acea dată a fost protejarea colecțiilor. Cea a Muzeului Slovac a fost evacuată la Banská Bystrica și Bojnice. Justețea acestui pas s-a arătat în vara anului 1944, când, edificiul muzeului s-a resimțit puternic în urma bombardamentului american (fig. 7). În același an, germanii au dorit să evacueze colecția Muzeului Municipal din Bratislava la Dresda, dar, slavă Domnului, colecția a rămas pe loc, la Bratislava; în pivnița muzeului²³.

Anii 1945-2006

În anul 1946, colecția numismatică a Muzeului Slovac s-a întors din exil și, în anul 1948, a fost creat departamentul de numismatică. În același timp, muzeul a obținut câteva colecții private, datorită cărora patrimoniul muzeului conținea deja, spre sfârșitul anilor 1950, aproximativ 35.000 de exemplare, până anul 1968 atingând 50.000 de exemplare de monede și medalii²⁴.

În anul 1961, Muzeul Slovac din Bratislava a fost unit administrativ cu Muzeul Național Slovac din Martin, deschis în anul 1908 (vezi *supra*), noua instituție purtând numele de Muzeul Național Slovac, dar cu sediul la Bratislava. În urma acestui act, până în anul 1979 a fost efectuată delimitarea colecției numismatice din Martin. După încheierea evaluării, a fost creată la Bratislava cea mai mare colecție numismatică din Slovacia, cuprinzând mai mult de 110.000 de obiecte²⁵.

În anul 1968, după Dr. Kraskovská, șeful departamentului a devenit Dr. Jozef Hlinka (1925 Valaská Belá –1992, fig. 8) care, din 1970 și până la moartea sa, survenită în urma unui accident de mașină, pe drumul dintre Viena și Bratislava, a devenit și primul președinte al Societății Numismatice Slovace. După dispariția sa tragică, această din urmă funcție a ocupat-o Dr. Elena Minarovičová (* 1936 Praga), excelent specialist în monede romane. În anul 1969, departamentul s-a mutat în clădirea Castelului din Bratislava, reconstruită din ruine în anul 1968 (fig. 9). Aici, în anul 1970, a fost deschisă și prima expoziția numismatică permanentă (fig. 10). În anii 1997-1998, departamentul numismatic și-a pierdut autonomia. De la acea dată, colecția numismatică s-a păstrat în cadrul departamentului de istorie națională al Muzeului de Istorie al Muzeului Național Slovac. După pensionarea Dr. Minarovičová, pe postul de custode al colecției au funcționat muzeograf Zuzana Kamencová (* 1968 Bratislava), muzeograf Branislav Pánis (* 1974 Žilina), iar în prezent, muzeograf Marek Budaj (* 1975 Bratislava), un specialist în monede medievale, tânăr și promițător.

După război, activitatea Societății Numismatice Cehoslovace din Slovacia a fost reluată abia în anul 1954, după stabilizarea climatului de viață. Un puternic stimul pentru reluarea activității ei a fost expoziția „Monetăria din Kremnica, viața ei în trecut și prezent; baterea monedei în Slovacia” (fig. 11). Expoziția a fost pregătită și vernisată în 1954, din inițiativa directorului monetăriei, ing. Ján Horák

²¹ Circa 30 de membri, din care 10 la Bratislava. Din cadrul acestora din urmă, trei erau persoane juridice.

²² A. Fiala, *Formovanie zbierkového fondu numizmatiky Mestského múzea v Bratislave v rokoch 1918-1945*, în *Slovenská Numizmatika*, 14, 1996, pp. 273-281.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Eva (?) Minarovičová, *Z histórie martinskej numizmatiky...*, loc. cit.;

²⁵ *Ibidem*.

(1894 Lipník nad Bečvou, Moravia –1973 Kremica), la Muzeul Municipal din Kremnica, fiind apoi itinerată și la Bratislava, Praga și Brno. Secția slovacă a Societății a funcționat sub președenția lui Ing. Štefan Jansák (1886 Osuské, Slovacia – 1972 Bratislava, fig. 12), constructor erudit, cavaler onorific al Franței, unul din fondatorii arheologiei și numismaticii slovace. După pensionarea sa, în 1948, a predat arheologia, în chip de colaborator extern, la Universitatea din Bratislava²⁶. Cu toate acestea, activitatea Societății a fost concentrată pentru un timp îndelungat la Bratislava. Doar din anul 1965, au început a fi create succursale și în celelalte orașe. În 1970, ca urmare a federalizării Cehoslovaciei, secția s-a transformat în Societatea Numismatică slovacă Independentă. Activitatea ei a culminat la sfârșitul anilor 1980, când, numărul membrilor a ajuns la cca. 2.500. Societatea are filiale în 11 orașe din Slovacia, iar din anul 2005 un Cerc de lucru în Germania, la Bitterfeld. Din anul 1989, numărul membrilor Societății a scăzut – în 2006, cca. 900 - datorită schimbărilor social-economice și, mai ales, vârstei avansate a majorității membrilor (numai un mic număr de membri este sub vârsta de 60 de ani). Din această pricină, viitorul Societății Numismatice Slovace prezintă un mare semn de întrebare.

Cele mai însemnate succese ale Societății sunt, în primul rând, edițiile jurnalului propriu – apărut din 1970 până în 1986 sub titlu „Spravodaj Slovenskej numizmatickej spoločnosti” și din 1987 cu denumirea de „Numizmatika” (până în 2006 au fost editate 20 de volume și un supliment de la Simpozionul Internațional de la Svit, din anul 1997), precum și organizarea simpoziunelor numismatice internaționale, cu începere din 1994. Tot printre reușitele Societății putem considera și relațiile cu societățile analoage din străinătate. Societatea Numismatică Slovacă are tratate formale de colaborare cu societățile din Polonia, Croația, România (SNR, secția Brașov) și Germania, precum și relații neformale cu societățile numismatice din Serbia, Belarusia, Ucraina, Moravia, Boemia și Țările Baltice.

Începutul anilor 1950 este legat de dezvoltarea intensivă a numismaticii profesioniste, care, în prezent, este concentrată mai ales în cadrul a trei importante instituții – Muzeul Național Slovac (vezi *supra*), Banca Națională a Slovaciei – Muzeul Monedelor și Medaliei de la Kremnica (până în anul 1994 funcționând independent ca **Muzeu al monedelor și medaliei**, creat în anul 1976, pe baza fostului Muzeu Municipal și districtual de la Kremnica) și Institutul de Arheologie al Academiei Slovace de Științe de la Nitra (departamentul numismatic fiind întemeiat în 1956). În afara acestora, colecțiile numismatice – cuprinzând de la 100 până la 25.000 de obiecte - se păstrează în 44 de muzee regionale și locale. Cele mai însemnate sunt Muzeul Municipal din Bratislava și Muzeul Slovaciei de Est de la Košice. Majoritatea custozilor acestor colecții nu sunt numismați specializați, sau nu se ocupă prioritar de numismatică²⁷. În afara acestor instituții, materiale numismatice se află și în unele muzee atipice – cum ar fi de pildă Muzeul Agriculturii de la Nitra, Muzeul Literaturii al Fundației Slovace de la Martin – monedele, și, mai ales, medalile neservind aici pentru crearea unor colecții numismatice, ci, ca document în ilustrarea, de exemplu, a activității artistice sau științifice a unor personalități, sau a creșterii și utilizării animalelor domestice sau a diverselor plante.

Dezvoltarea numismaticii profesioniste în Slovacia a fost strâns legată de ajutorul sau colaborarea cu specialiștii din Moravia – ca prof. Sejbal, dr. Šmerda, dr. Pošváb, dr. Kučerovská și alții - sau din Bohemia – ca prof. Nohejlová-Prátová, dr. Šimek, dr. Hásková, dr. Nemeškal, dr. Radoměřský, dr. Skalický și alții)²⁸. Numismații profesioniști din Slovacia, precum și unii dintre cei amatori – cercetătorii privați, sunt, din anul 1959, afiliați la Comisia Numismatică²⁹. Aceasta, din 1995, funcționează sub denumirea de Comitetul Național de Numismatică, având 16 membri. La ora actuală, acest Comitet lucrează, cu un statut administrativ și juridic definit destul de neclar, la Academia Slovacă de Științe. Comitetul coordonează munca științifică, întreține contactul cu Comitetul Internațional de Numismatică și funcționează drept colegiu de redacție al jurnalului „**Slovenská numizmatika**”, editată bianual din 1970. Până în anul 2006 au apărut 17 volume. Comitetul editează și „**Catalogul descoperirilor monetare de pe teritoriul Slovaciei**”, din care, până în prezent, au apărut patru volume.

²⁶ O. Strečánsky, *História bratislavskej pobočky Slovenskej numizmatickej spoločnosti*, în *Numizmatika*, 20, 2005, pp. 76-79; O. Srna, *Moje spomienky na štyri desaťročia organizovanej numizmatiky v Bratislave*, în *Numizmatika*, 20, 2005, pp. 70-75.

²⁷ J. Hlinka și Eva (?) Mínavičová, *Stav numizmatických zbierok v...*, loc. cit.

²⁸ J. Hunka, *Podiel slovenských numizmatikov pri štúdiu denárovej a grošovej meny*, în *Numizmatika*, 17, 1997, pp. 4-12.

²⁹ Eva Kolníková, *Vývoj organizačnej základne...*, loc. cit.

Schimbările social-politice din 1989 au influențat extrem de negativ condițiile de dezvoltare ale numismaticii profesionale. Un fenomen general este lipsa de bani, atât pentru editarea monografiilor științifice sau populare, cât și pentru achiziționarea materialului numismatic pentru colecțiile muzeale. O excepție au făcut numai Muzeul Monedelor și Medaliiilor Băncii Naționale de la Kremnica (fig. 13), instituție care obținea până anul 2002 sume suficiente pentru cumpărarea materialului necesar noii sale expoziții permanente (fig. 14), precum și, în anii din urmă, Muzeul Municipal din Bratislava.

Un caz trist îl reprezintă destinul expoziției Muzeului Național Slovac din Bratislava. În 1993, în urma reconstruirii Castelului din Bratislava, planificat ca reședință a președintelui Republicii Slovacie, au fost lichidate, din motive de securitate, expozițiile de numismatică și arheologie. Deși ulterior s-a hotărât ca pentru adăpostirea celor două expoziții să fie reconstruit **Palatul Grasalkovich** din centrul orașului, statul nu a găsit banii necesari pentru reconstruirea încăperilor originale, devastate și neutilizate din 1993. Din această cauză, în prezent în Slovacia există numai o singură expoziție numismatică generală la Kremnica și, o expoziția specială, a depozitului de aur de la Košice, la Muzeul Slovaciei de Est de la Košice. În celelalte muzee din Slovacia, dacă în patrimoniu există și material numismatic, acesta joacă doar un rol pur ilustrativ, auxiliar.

O problemă foarte serioasă a numismaticii slovacă este în prezent vârsta majorității (și nu a multora) specialiștilor profesioniști. Unii dintre specialiștii excelenți – cum sunt Dr. Petách, 1915 Cabov – 1987 Košice; Dr. Kazimír, 1924 Dolná Streda – 1989, decedat într-un accident pe drumul de la Bratislava spre casă, la Dunajská Lužná; Dr. Hlinka - au murit în cursul ultimilor 15-20 de ani, neavând urmași corespunzători. Vârsta celorlalți specialiști este, cu două excepții, nu departe de pensionare. Două specialiste în monede antice - Dr. Kolníková, 1935 Klokočov, Moravia, (fig. 15) și Dr. Minarovičová – care, de asemenea, nu au urmași în specialitatea lor, au depășit deja vârsta de 70 de ani. Pentru domeniul banilor și al circulației monetare moderne nu există nici un specialist profesionist. Din această cauză, de pildă, partea de istorie modernă – de la 1762 - a expoziției permanente a Muzeului de Monede și Medalii de la Kremnica a trebuit să fie pregătită de către un numismat amator. Motivul principal al acestei situații este, în mod hotărâtor, nivelul scăzut al salariilor lucrătorilor din instituțiile științifice și culturale, precum și marea fluctuație a tinerilor absolvenți ai universităților.

În general, putem afirma că perioada dintre anii 1965-1990 a reprezentat și pentru numismatica profesionistă un vârf, apogeul, în toate privințele. Aceasta a și fost epoca în care a apărut și majoritatea monografiilor numismatice publicate în Slovacia.

Explicația planșelor:

Fig. 1. Enciclopedistul slovac Matej Bel (1684 – 1749)

Fig. 2. Prima clădire a Fundației Slovacă din anul 1863 la Turčianský Svätý Martin

Fig. 3. Andrej Kmeť (1841-1908), fondatorul Societății Muzeale Slovacă

Fig. 4. Prof. Richard Horna (1892– 1953)

Fig. 5. Dr. Ludmila Kraskovská (1904 – 1999)

Fig. 6. Clădirea Muzeului de Agricultură, terminată în anul 1928, pe cheiul Dunării la Bratislava (arhitect Michal Milan Harminec)

Fig. 7. Clădirea Muzeului Slovac, imediat după bombardamentul american din 16 Iunie 1944

Fig. 8. Dr. Jozef Hlinka (1925 – 1992)

Fig. 9. Castelul din Bratislava, după reconstruirea sa, terminată în anul 1968

Fig. 10. Expoziția numismatică permanentă a Castelului din Bratislava (1970-1993)

Fig. 11. Prezentarea originală a expoziției „Monetăria din Kremnica, viața ei în trecut și prezent. Baterea monedei în Slovacia” la Muzeul orășenesc de la Kremnica (1954)

Fig. 12. Ing. Štefan Janšák (1886 – 1972)

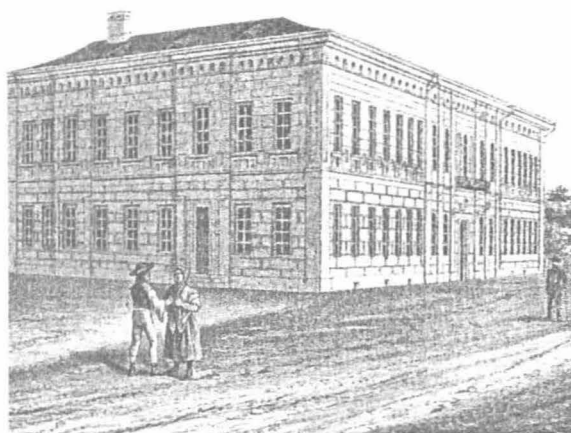
Fig. 13. Clădirile Muzeului Monedelor și Medaliiilor al Băncii Naționale, la Kremnica după reconstruirea din anul 2002.

Fig. 14. Noua expoziție permanentă a Muzeului Monedelor și Medaliiilor al Băncii Naționale de la Kremnica (2002)

Fig. 15. Dr. Eva Kolníková, (* 1935)

1

2

3

4

5

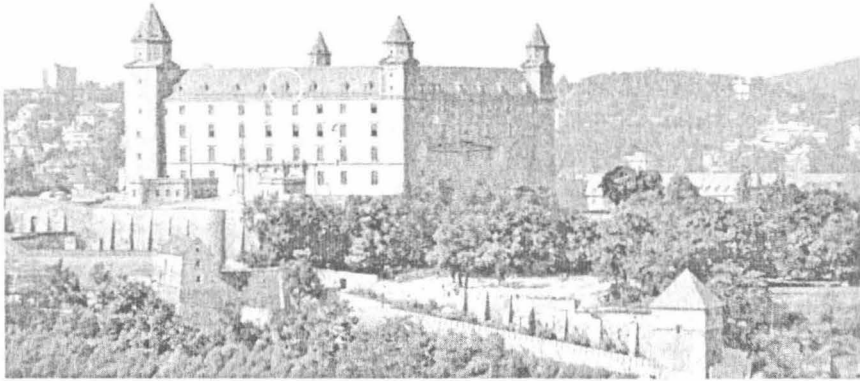
6

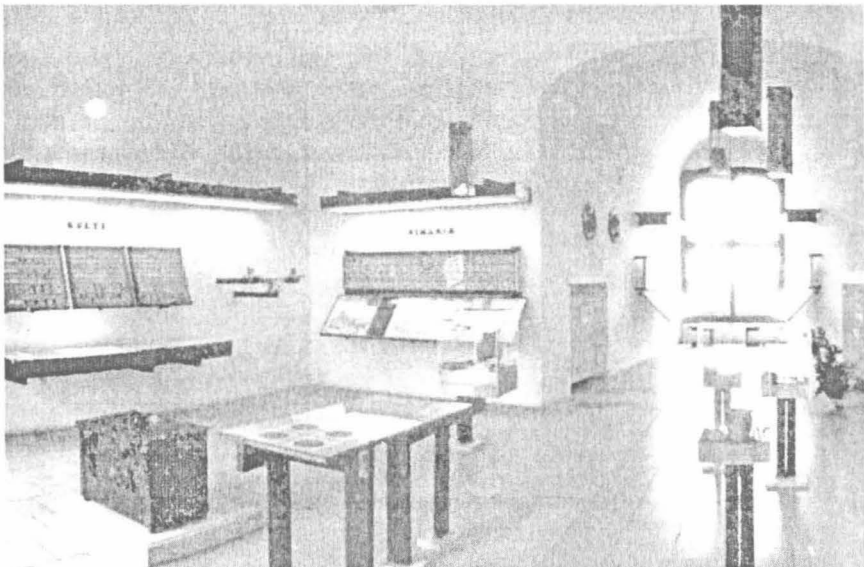
7

8

9

10

11

12

13

15

14